

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Minna Kuokkanen

NUORTEN MIETTEITÄ SIJAISHUOLLON JÄLKEEN

Asumiskoti Puron entisille asiakkaille tehty kysely

Sosiaali- ja terveysala
2018

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Minna Kuokkanen
Opinnäytetyön nimi	Nuorten mielteitä sijaishuollon jälkeen. Asumiskoti Puron entisille asiakkaille tehty kysely.
Vuosi	2018
Kieli	suomi
Sivumäärä	43 + 4 liitettä
Ohjaaja	Ahti Nyman

Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on oman ammatillisen kasvun kehittäminen hankkimalla kohderyhmältä eli sijaishuollossa asuneilta nuorilta tietoa sijaishuollon vaikutuksesta nuorten elämään. Tutkimusongelmana on selvittää sijaishuollossa hyviksi koettuja käytäntöjä ja tukikeinoja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä saada tietoa seikoista, joita voisi kehittää, ja joihin kannattaa panostaa enemmän nuoren näkökulmasta katsottuna.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan sijaishuollon ja lastensuojelun tehtäviä ja niihin liittyviä lakeja, sekä erilaisia sijaishuollon tarjoamia hyvinvoinnin tekijöitä nuoren tukemiseksi, kuten kiintymyssuhteen ja myönteisen käytäytymisen tukemisen sekä osallisuuden. Tutkimusmenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä, teoriasidonnaista sisällönanalyysia, ja aineisto on hankittu sähköisellä kyselyllä. Vastaajina on kolme henkilöä.

Opinnäytetyön tutkimustulokset vahvistavat aikaisempaa tietoa sijaishuollon tarjoamista hyvinvoinnin tekijöistä. Nuoret kokevat ohjaajien tarjoaman henkisen tuen sekä arkielämän rutiineja ohjaavat käytännöt ja ennustettavuuden tärkeiksi seikoiksi, sekä myös muiden ikätovereiden seuran. Tavallinen kodinomainen elämä velvollisuuksineen ja itsenäisyyteen tukeminen ovat voimaannuttavia elementtejä sijaishuollossa.

ABSTRACT

Author	Minna Kuokkanen
Title	Adolescents' Thoughts after Foster Care. An Inquiry among the Former Clients of Residential Unit Puro.
Year	2018
Language	Finnish
Pages	43 + 4 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The starting point of this bachelor's thesis is to develop my personal professional growth by gaining knowledge from the impact of foster care on adolescents' lives. The research problem is to find out good methods in the foster care and supportive ways to improve adolescents' wellbeing and also to learn about the methods that can be improved and which should be developed more from the adolescents' point of view.

The theoretical framework in this study is to look at the duties and legislation related to foster care and child protection, also the various forms offered in the foster care to support an adolescent's wellbeing, such as attachment, support for positive behaviour and participation. As a study method is used data-driven, theory-bounded content analysis, and the material is acquired by an electronic questionnaire. The target group included 3 respondents.

The results of this thesis confirm previous knowledge on the factors of wellbeing which are offered by foster care. The adolescents experience the mental support provided by a supervisor, everyday-routines and predictability as important factors as well as the company of other peers. An average, home-like life with its duties and support for independence are strengthening elements in the foster care.

Keywords	Foster care, child protection, adolescence, wellbeing, participation
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	LASTENSUOJELU	9
	2.1 Ilmoitusvelvollisuus.....	9
	2.2 Lastensuojeluasiakkuuden selvittäminen.....	10
	2.3 Avohuollon tukitoimet.....	11
	2.3.1 Perhekeskeisyys	12
	2.3.2 Erilaisia tukivaihtoehtoja	13
3	HUOSTAANOTTO	14
	3.1 Huostaanoton syyt.....	14
	3.2 Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelma	19
	3.3 Hoito- ja kasvatussuunnitelma.....	19
	3.4 Sijaishuolto	20
	3.4.1 Sijaishuollon tehtävät.....	21
	3.4.2 Sijaishuollon päättyminen.....	22
4	HYVINVOINNIN TEKIJÖITÄ.....	23
	4.1 Kiintymyssuhde	23
	4.1.1 Turvallinen kiintymyssuhde.....	24
	4.1.2 Välttelevä kiintymyssuhde.....	24
	4.1.3 Ristiriitainen eli turvaton kiintymyssuhde	25
	4.1.4 Kaoottinen eli hajaantunut kiintymyssuhde.....	25
	4.2 Omaohjaaja	25
	4.3 Myönteisen käyttäytymisen tukeminen	26
	4.4 Osallisuus.....	28
	4.5 Jälkihuolto.....	29
	4.6 Syrjäytymisen ehkäisy	30
5	TUTKIMUSMENETELMÄT	32
	5.1 Menetelmä ja eettisyys.....	32

5.2	Validiteetti.....	33
6	AINEISTON ANALYYSI	34
6.1	Kokemukset asumisyksiköstä	34
6.2	Muiden asumisyksikön nuorten vaikutukset.....	34
6.3	Henkilökunnan toiminta.....	36
6.4	Yleisesti koetut hyödyt Puron ajalta ja sen jälkeen	37
6.5	Yleisesti koetut haitat Puron ajalta ja sen jälkeen.....	38
6.6	Vaikuttavuus nykyiseen elämään.....	39
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	41
8	POHDINTA.....	42
	LÄHTEET.....	43

LIITTEET

KUVIOLUETTELO

- Kuvio 1.** Lastensuojelussa olevien lasten jakautuminen avohuollon ja kodin ulkopuolelle sijoituksen kesken. (THL.) 121
- Kuvio 2.** Lapsen vanhempien ongelmallisen käyttäytymisen syyt lapsen sijoitukseen liittyen. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala.) 16
- Kuvio 3.** Vanhemmuuden ja kasvatustyylin vaikutus liittyen lapsen sijoitukseen. (Heimo ym.) 176
- Kuvio 4.** Lapsen tai nuoren ongelmallisen käyttäytymisen ilmeneminen. (Heimo ym.) 187
- Kuvio 5.** Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä tilasto kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määristä vuodesta 1991 vuoteen 2016. (THL.) 20
- Kuvio 6.** Tapojen muuttamisen menetelmä. (Brammer.) 26
- Kuvio 7.** Syrjäytymistä ehkäisevät tekijät. (Lehtonen & Kallunki.) 30

LIITELUETTELO**LIITE 1. Tutkimuskysymykset**

1 JOHDANTO

Kiinnostus lasten ja nuorten hyväksi tehtävästä työstä ohjaa mielenkiintoa ymmärtää heidän näkökulmaansa ja kokemuksiaan sijaishuollosta. Tavoitteenani on oppia mahdollisimman laajalti tästä mahdollisesta omasta tulevaisuuden työkentästä ja sen asiakasryhmästä, syrjäytymisvaarassa tai muuten avun tarpeessa olevien nuorten tilanteista, ja vahvistaa siten omaa ammatillista osaamista. Tutkimuksen tavoitteena on hyödyttää myös toimeksiantajan eli asumiskoti Puron henkilökuntaa saamaan palautetta heidän toiminnastaan, mitkä asiat toimivat erityisen hyvin, sekä auttaa myös kehittämään heidän työtään nuorten ja heidän perheidensä hyväksi.

Tutkimuksessa tavoitellaan asumiskoti Purossa asuneita nuoria aikuisia, joiden sijaishuoltoaika siellä on jo päättynyt. Näiltä entisiä asukkaita pyydetään arvioimaan heidän saamaansa tukea ja kokemuksia Puro-ajalta. Heillä on mahdollisuus antaa arvosana-arvostelun lisäksi vapaamuotoisia vastauksia kyselyn yhteydessä.

Halusin tehdä kyselyn entisille asiakkaille siksi, että jälkeenpäin, sijaishuollon jo päätyttyä, heille on mahdollisesti muodostunut selvemmin käsitys siitä, mitkä asiat sijaishuollon aikana auttoivat heitä silloisessa tilanteessaan ja toimivat hyvin, millaisiin asioihin voisi kiinnittää enemmän huomiota työskenneltäessä nuorten kanssa ja miten aika sijaishuollossa on vaikuttanut heidän käsityksensä mukaan heidän nykyiseen tilanteeseensa. Jos kysely toteutettaisiin sijaishuollossa vielä oleville, ei heillä olisi välttämättä muodostunut samanlaista kokemusta ja ymmärrystä sijaishuollon toimenpiteiden vaikuttavuudesta heidän elämänsä kulkuun.

Muita saman aihepiirin tutkimuksia ovat esimerkiksi Sarianna Reinikaisen tutkimus ”Nuorisokodista maailmalle”, jossa hän on haastatellut 34 henkilöä, jotka ovat syntyneet 1950–1980 -luvulla. Nämä henkilöt ovat asuneet nuoruudessaan nuorisokodissa, ja yli puolet oli lähtenyt nuorisokotiin kotonaan esiintyneiden väkivallan eri muotojen vuoksi. Aiheesta löytyy myös Kaisa Hakalan ja Jenna Holmqvistin vuonna 2016 tekemä opinnäytetyö ”Nuorisopsykiatrisen asumiskoti Puro oy:n asiakastytyväisyys” ja Jenna Kantosen opinnäytetyö vuodelta 2011 ”Nuoren kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta sijaishuollosta”, jonka mukaan nuoret kokivat omaohjaajalta saadun tuen tärkeäksi ja kritisoivat ohjaajien vaihtuvuutta.

2 LASTENSUOJELU

Sinkkonen & Tervonen-Arnkil (2015, 163) nostavat lastensuojelun tärkeimmäksi tehtäväksi auttaa lasta tai nuorta saamaan vähintään yksi turvallinen kiintymyssuhde. Jos kiintymyssuhteen luominen ei onnistu lapsen tai nuoren ja hänen biologisten vanhempiensa välille avohuollon tukitoimien avustuksella, siirtyy hoitovastuu sijaishuollolle, jonka tuntemus lapsen tai nuoren aikaisemmista kiintymyssuhteista ja traumaista auttaa sijaishuollossa toimijoita ymmärtämään hänen käyttäytymistään ja löytämään oikeita keinoja lapsen tai nuoren kehityksen tukemiseksi. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 164.)

Eräitä lastensuojelun perustehtäviä Ikosen (2013, 23) mukaan ovat esimerkiksi lapsen ja hänen vanhempansa läheisten ja myönteisten suhteiden ylläpitäminen ja mahdollistaminen. Lastensuojelun tehtävänä on myös turvata lapsen kehittyminen ja hyvinvointi, mutta samanaikaisesti on otettava huomioon lapsen omat toiveet ja tarpeet. Lapsen kasvuympäristön tulee olla turvallinen, jossa on riittävästi rajoja ja hoivaa. Myös lapsen ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus turvataan, sekä hänen itsenäistymistään on edistettävä. (Ikonen 2013, 23.)

2.1 Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojelulaissa määritellään jokaisen yksityishenkilön, oli hän sitten lapsen lähipiiriin kuuluva, lapsi itse tai ulkopuolinen henkilö, jolla herää epäily tai jolla on aihetta olettaa lapsen elävän hänen kehitystään haittaavassa ympäristössä, oikeus tehdä ilmoitus sosiaaliviranomaiselle. Myös jos on epäily, että lapsen huolenpitoa tai hoitoa laiminlyödään, tai lapsen käyttäytyminen on vaaraksi hänelle itselleen, on henkilöillä oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaaliviranomaiselle tilanteen kartoittamiseksi. (L13.4.2007/417.) Lain mukaisesti ilmoituksen tekemiseen riittää epäily, ilmoittajalla ei tarvitse olla esittää kiistattomia todisteita epäilyksensä tueksi. Viranomaisen ottaa tehtäväkseen tutkia lapsen kasvuolosuhteet ja päättää jatkotoimien tarpeellisuudesta.

Lastensuojelulain §25 mukaisesti viranhaltijoilla, kuten kaikilla terveydenhuollon ammattihenkilöillä, on salassapitosääntöä huomioimatta velvollisuus tehdä viipymättä lastensuojeluilmoitus, mikäli herää epäily tällaisesta lapsen mahdollisesta avun tarpeesta. Myös esimerkiksi opetus-, palo- ja pelastustoimen palveluksessa olevien, opetuksessa ja koulutuksessa työskentelevien sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavien henkilöiden on tehtävä aikailematta lastensuojeluilmoitus. Ilmoitusvelvollisuus koskee näiden yksiköiden työntekijöiden, luottamus-suhteessa olevien, toimeksiantosuhteessa työskentelevien ja itsenäisinä ammatti-harjoittajina työskentelevien vastuuta ilmoittaa kunnan sosiaalitoimelle, mikäli heidän mielestään on aiheellista selvittää lastensuojelun tarve. (L13.4.2007/417.)

2.2 Lastensuojeluasiakkuuden selvittäminen

Lastensuojelutarpeen arviointi alkaa lastensuojelun vastaanottamasta hakemuksesta tai lastensuojelun työntekijän muutoin tietoon saamasta lapsen mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Lapsen kiireellinen avun tarve on arvioitava heti tällaisessa tilanteessa, eli tarvitaanko lapsen hyvinvointi huomioiden välitöntä puuttumista lapsen tilanteeseen. (L13.4.2007/417 §26.)

Jos katsotaan, ettei lapsella ole kiireellistä avun tarvetta ja voidaan edetä ilman välitöntä puuttumista lapsen tilanteeseen, aloittaa kunnan sosiaalityöntekijä tekemään lapsesta palvelutarpeen arviointia. Tätä arviointia ei ole tarpeen tehdä, jos ilmenee, ettei lastensuojelun toimia tarvita. Muissa tilanteissa sosiaalityöntekijän on aloitettava lastensuojelun palvelutarpeentarpeen arviointi kuitenkin ilman viivytyksiä, mutta viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa ja valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulosta. (L13.4.2007/417 §26.)

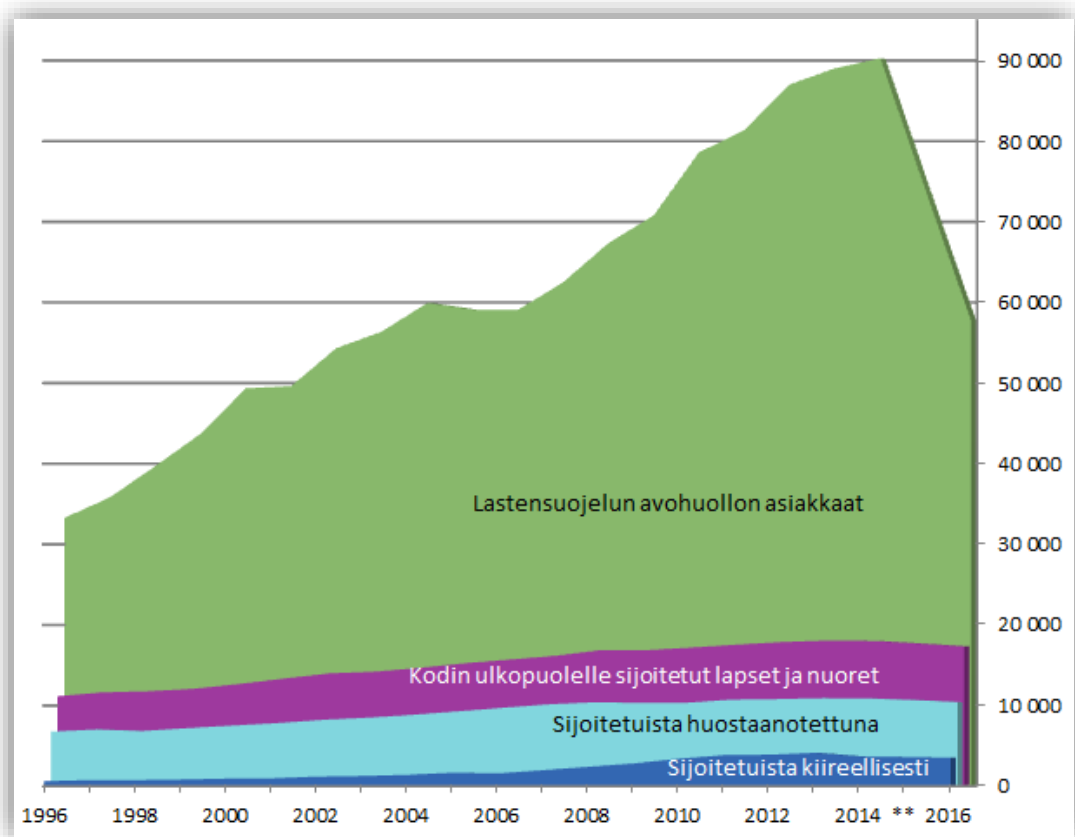
Viranomaisilla on eri osapuolia koskeva kuulemisvelvoite, eli kun lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus, on sosiaalityöntekijän annettava myös lapselle ja hänen huoltajilleen mahdollisuus esittää selvityksenalaisesta ilmoituksesta oma näkemyksensä sekä osallistua päätöksiin, jotka koskettavat heitä. Kuulemistilaisuus on tilanne, jossa lapselle ja hänen huoltajilleen selvitetään selvityksen taustat, ja jossa heillä on mahdollisuus antaa oma selvityksensä ja vastineensa ilmoitukseen. Viranomaisen

tehtävänä on puolueettomasti kuulla kaikkia osapuolia ja saada käsitys tilanteesta (Ikonen 2013, 181–182.)

2.3 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun keskeisten periaatteiden mukaisesti *Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi* (L13.4.2007/417 §4). Kun lapsen ja perheen tilanteeseen saadaan mahdollisuus puuttua riittävän varhaisessa tilanteessa, voidaan apua todennäköisemmin saada järjestettyä ja annettua avohuollon tukitoimin. Kuitenkin, kuten Tapio Rätty kirjassaan mainitsee, mikäli lapsen etu vaatii hänen tilanteeseensa puuttumista voimakkaammin kuin avohuollon tukitoimet sallivat, on näihin voimakkaampiin keinoihin eli huostaanottoon ja sijaishuoltoon ryhdyttävä heti, ilman avohuollon tukitoimien testaamista ensin tilanteessa. Huostaanotto ja sijaishuolto voivat siten olla ensisijainen tapa toimia lapsen hyväksi, jos lapsen etu vaatii näitä toimia. (Rätty 2010, 9.)

Avohuollon tukitoimin pyritään, tilanteen niin salliessa, tukemaan lasta ja vanhemmuutta niin, että lapsen hyvinvointi kotonaan on turvattua, eikä huostaanottoon tarvitse ryhtyä. Kuviossa 1 esitetään lastensuojelussa olevien lasten jakautuminen avohuollon ja sijaishuollon välillä.

Kuvio 1. Lastensuojelussa olevien lasten jakautuminen avohuollon ja kodin ulkopuolelle sijoituksen kesken (THL 2016 i, 10).

Avohuollon piirissä olevia perheitä on lastensuojelussa ollut vuonna 2016 noin 58 000 lasta. Vuonna 2015 muuttuneen sosiaalihuoltolain mukaan lastensuojeluasiakkuus alkaa vasta kun palvelutarpeen arvion perusteella lastensuojeluasiakkuus katsotaan aiheelliseksi ja se astuu voimaan. Lisäksi kunta on siitä alkaen voinut tarjota apua tarvitseville perheille myös matalan kynnyksen tukipalveluita, joita saadakseen lapsen ja hänen perheensä ei tarvitse olla lastensuojeluasiakas. (THL 2016 i, 11.)

2.3.1 Perhekeskeisyys

Avohuollon tukitoimien avulla voidaan tukea lapsen kehitystä ja kasvua, sekä hänen vanhempiansa tai muun huoltajansa mahdollisuutta tarjota lapselle turvallinen

kasvu ympäristö ilman, että perheen elämään puututaan rankemmin esimerkiksi sijoittamalla lapsi sijaishuoltopaikkaan. Jos lapsen elinoloa heikentävät perheen taloudellinen huono-osaisuus, asuinolojen heikko taso tai asunnon puuttuminen, on kunnan velvollisuus auttaa perhettä näiden asioiden kuntoon saattamisessa, jos ne ovat olennainen osa lapsen ja perheen hyvinvoinnin esteenä. (THL 2018 d.)

2.3.2 Erilaisia tukivaihtoehtoja

Muita avohuollon tukitoimia, joita kunta voi tarjota perheelle, ovat esimerkiksi tilanteeseen sopiva apu lapsen ja perheen ongelmien selvittämiseksi, myös esimerkiksi perhekuntoutuspalvelut, lapselle tarjottavat hoito- tai terapiapalvelut, lapsen päivähoitopaikka. Lisäksi erilaiset tuet, myös taloudelliset, esimerkiksi lapsen harrastuksiin, asunnon hankintaan, koulunkäyntiin ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon. Kunnalla on mahdollisuus halutessaan tarjota avohuollon tukitoimia joustavasta räätälöidyn kulloisenkin lapsen ja perheen tilanne, toiveet ja tarpeet huomioiden. (THL 2018 d.) Taloudellisten tukien järjestäminen on määrärahasidonnainen sosiaalipalvelu, jolla kunnalla on mahdollisuus osoittaa taloudellista apua tarveperiaatteen mukaisesti harkitsemallaan tavalla (Räty 2010, 259).

3 HUOSTAANOTTO

Kun muut keinot on lastensuojelun puitteissa käytetty, eikä avohuollon tukitoimet ole auttaneet, niitä ei voi toteuttaa vaarantamatta lapsen terveyttä ja kehitystä tai ne eivät ole mahdollisia, on huostaanotto seuraava ja viimeinen viranomaisten käytettävissä oleva toimenpide. Muut viranomaisten käytössä olevat voimavarat, kuten avohuolto, sekä esimerkiksi huoltajien toimeentuloon liittyvät vaikeudet on pyritty korjaamaan, ja siten edesauttamaan lapsen asumista huoltajiensa kanssa. Huostaanottoon voidaan ryhtyä vain, mikäli lapsi tai hänen elinympäristönsä vaarantavat hänen hyvinvointiaan ja ovat esteenä hänen suotuisalle kehitykselleen. (THL 2018 h.)

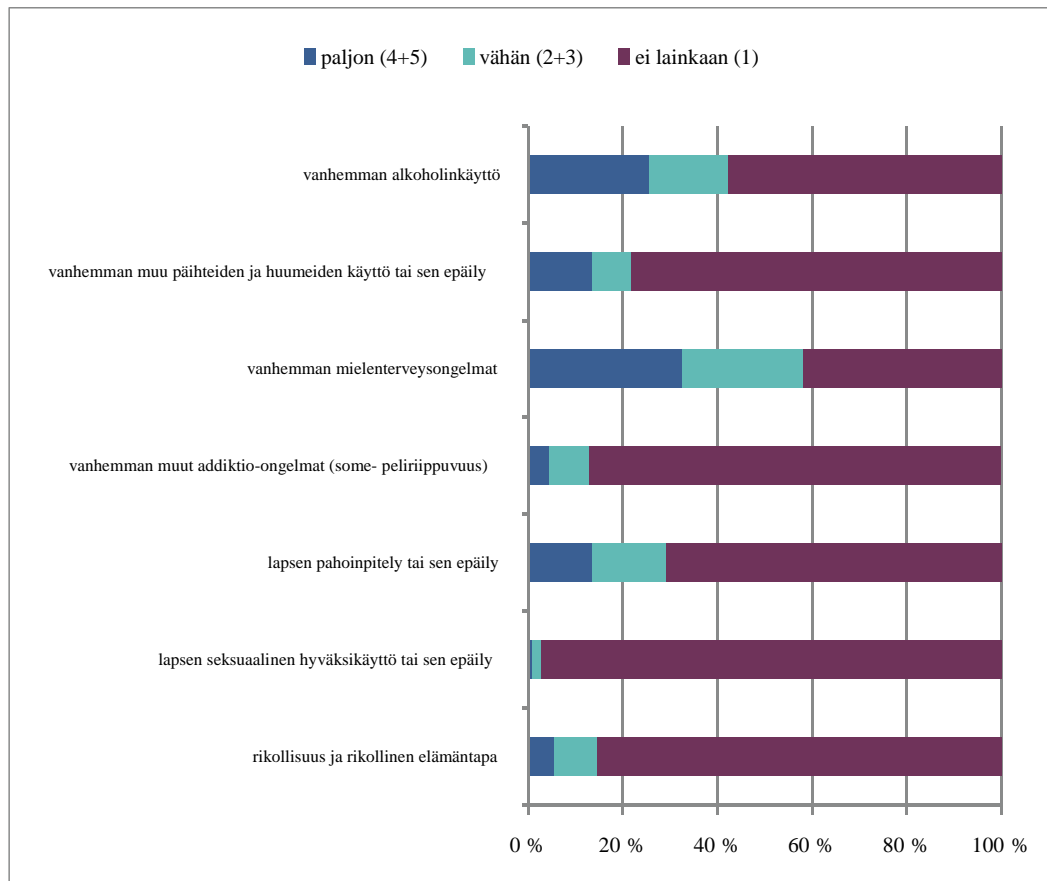
Lapsen huostaanottoon, kiireelliseen sijoittamiseen sekä sijais- ja jälkihuoltoon liittyvät seikat määritellään Lastensuojelulaisissa (L13.4.2007/417). Kaikessa lastensuojeluun liittyvässä arvioinnissa ja toimenpiteissä on keskeisenä huomionkohteena lapsen etu. Lapsella ja nuorella on lain mukaisesti oltava mahdollisuus pitää yllä ihmissuhteitaan, opetella itsenäistymistä ja vastuunottoa. Lapsella on oltava mahdollisuus osallisuuteen ja vaikuttaa omiin asioihinsa mahdollisuuksien mukaisesti hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Lisäksi on otettava huomioon ja varmistettava esimerkiksi se, että lapsi voi elää turvallisessa ympäristössä, jossa hänen ruumiillista tai henkistä koskemattomuutta ei uhata, ja hänellä on mahdollisuus saada hellyyttä, valvontaa ja huolenpitoa. (L13.4.2007/417.)

3.1 Huostaanoton syyt

Huostaanottoon johtava lastensuojeluasiakkuus tapahtuu lapsen edun mukaisesti, kun lapsen terveys ja kehitys vaarantuvat lapsen asuessa kotonaan. Huostaanottoon päädytään, kun lapsi itse tai hänen elinympäristönsä vaarantavat lapsen elämistä kotona, eikä perhettä ole kyetty muilla keinoin auttamaan ja huostaanottoon on lailliset perusteet. Yleisiä syitä huostaanoton toimeenpanoon ovat lapsen tai hänen vanhempansa mielenterveydelliset ongelmat, perheväkivalta tai päihteidenkäyttö. (STM 2016.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamassa raportissa (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016) on haastateltu 116 sosiaalityöntekijää koskien lapsien sijoittamista asumaan kodin ulkopuolelle. Sijoituksen taustalla vaikuttavat esimerkiksi vanhemman vahingollinen käyttäytyminen ja vaikeudet vanhemmuudessa, sekä lapsen oma vahingollinen käyttäytyminen. Muita syitä ovat perheen taloudelliset vaikeudet ja perheen erillään asuminen, jotka kumpikin vaikuttivat paljon noin joka kolmannen lapsen sijoituksen taustalla. Lähes puolessa sijoitettujen lasten perheistä oli vanhemmalla vaikeuksia oman tai lapsensa toiminnan ohjaamisessa ja sosiaalityöntekijällä vaikeuksia ohjata vanhemman toimintaa. Nämä seikat vaikuttavat paljon yli joka viidennessä sijoituspäätöksessä.

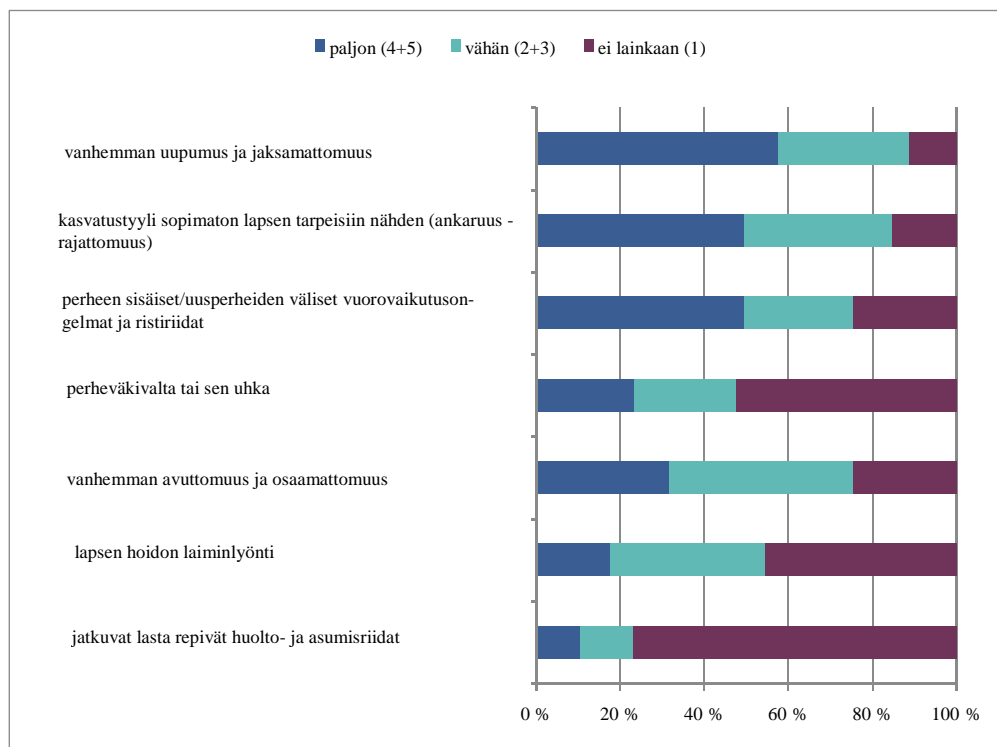
Vanhemman vahingollinen käyttäytyminen. Kun lapsen sijoituspäätökseen vaikuttaa vanhempien vahingolliseen käyttäytymiseen liittyvät seikat (ks. kuvio 2), nousee esiin vanhempien mielenterveyteen ja päihteisiin, erityen alkoholinkäyttöön, liittyvät syyt. Lisäksi noin 15 % tapauksista taustalla vaikuttaa lapsen pahoinpitely tai epäily siitä.

Kuvio 2. Lapsen vanhempien ongelmallisen käyttäytymisen syyt lapsen sijoitukseen liittyen (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 70).

Vanhempien mielenterveysongelmat vaikuttivat noin 60 %:ssa sijoitettujen lapsien perheissä, ja näiden ongelmien vahva vaikutus oli noin joka kolmannen lapsen sijoituksen taustalla. Vanhempien alkoholinkäyttö vaikutti paljon lapsen sijoittamiseen noin joka kolmannen lapsen kohdalla, ja vanhempien alkoholinkäyttö oli vaikuttamassa vähintään vähän yli 40 % tapauksista. Lapsen kohdistuva pahoinpitely oli mukana 14 % tapauksista, ja lapsen kohdistuva pahoinpitelyn epäily vähintään yhtä usein. Toisin sanoen yhteensä noin joka kolmannen lapsen kohdalla oli lapsen pahoinpitely tai epäily pahoinpitelystä vaikuttavana seikkana sijoituksessa. Myös vanhemman some- tai peliriippuvuus on vaikuttavuudeltaan ollut suuri noin 5 % lapsen sijoitustapauksissa (Heino ym. 2016, 70.)

Vanhemmuuteen ja kasvatustyyliin liittyviä tekijöitä. Sijoituksen taustalla ovat vaikuttaneet esimerkiksi perheen sisäinen vuorovaikutuksen laatu, vanhempien oma jaksaminen, vanhempien liian tiukka tai liian löyhä tapa kasvattaa sekä lapsen hoidon laiminlyönti (ks. kuvio 3).

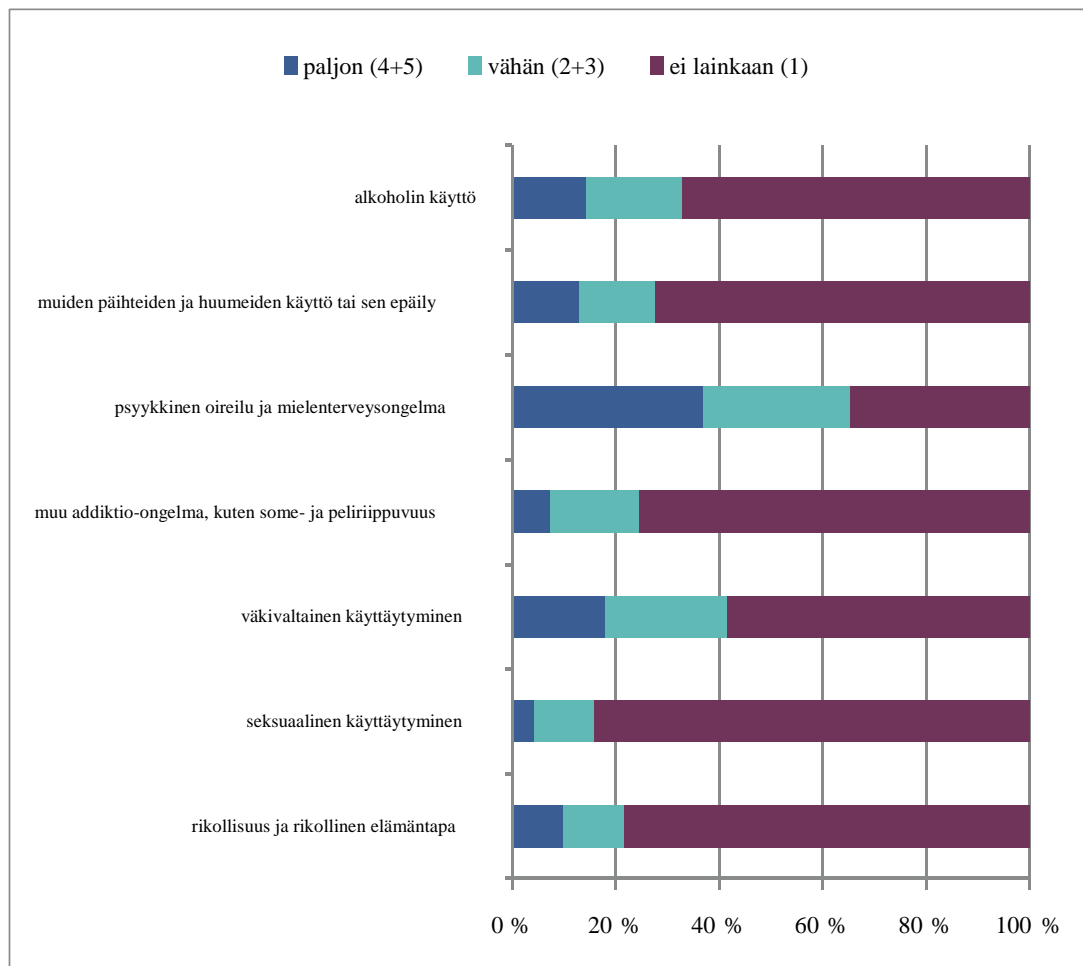

Kuvio 3. Vanhemmuuden ja kasvatustyylin vaikutus liittyen lapsen sijoitukseen (Heimo ym. 2016, 71).

Vanhempia vaivaava uupumus ja jaksamattomuus vaikutti vahvasti, lähes 90 % perheissä, kun tutkittiin vanhemmuuden ja kasvatustyylin vaikutusta lasten sijoituspäätöksissä asumisesta kodin ulkopuolella. Uupumus ja jaksamattomuus olivat vaikuttavuudeltaan suuria yli puolessa (N=116) lapsen sijoitustapauksista. Myös vanhempien kasvatustyyli, sen rajattomuus tai vastaavasti ankuruus, vaikuttivat yli 80 % tapauksista, ja ne vaikuttivat paljon joka toisessa sijoituksessa. Yhtä useasti oli perheen sisäisiin tai uusperheeseen liittyvät ristiriidat ja vaikeudet vuorovaikutuksessa voimakkaasti mukana lapsen sijoittamiseen asumaan kodin ulkopuolella.

Muita syitä lapsen sijaishuoltoon olivat vanhemman avuttomuus ja osaamattomuus noin joka kolmannessa tapauksessa, vaikuttaen kuitenkin vähintään vähän noin $\frac{3}{4}$ osassa tapauksissa. Perheväkivaltaa tai sen uhkaa tunnistettiin lähes puolessa sijoitustapauksessa, ja sen vaikutus oli suuri yli 20 % lapsen sijoituksessa. Lasta koskevat huolto ja asumisriidat olivat mukana yli joka viidennessä tapauksessa, ja ne vaikuttivat paljon noin 10 % lapsen sijoituksissa.

Lapsen vahingollinen käyttäytyminen. Heimo ym. (2016, 73) raportissa käy ilmi, että tutkittaessa lapsen omaa vahingollista käyttäytymistä sijoitustilanteissa, nousee esiin, kuten vanhempienkin ongelmallisessa käyttäytymisessä, psyykkiset ongelmat (ks. kuvio 4).

Kuvio 4. Lapsen tai nuoren ongelmallisen käyttäytymisen ilmeneminen (Heimo ym. 2016, 73).

Lapsen tai nuoren psyykinen oireilu tai mielenterveyteen liittyvät haasteet ovat vaikuttaneet eniten, kun tarkastellaan lapsen tai nuoren omaa käyttäytymistä sijoitusten taustalla. Niiden vaikutus on mukana yli 60 % perheessä, ja ne vaikuttavat vahvasti lähes 40 % tapauksessa. Muita tekijöitä ovat lapsen tai nuoren väkivaltainen käyttäytyminen vaikuttaen paljon noin joka viidennessä tilanteessa, alkoholin käyttö sekä muiden päihteiden tai niiden käytön epäily, vaikuttaen paljon yli joka kymmenennen nuoren kohdalla. Nuoren addiktio, kuten some- tai peliriippuvuus,

sekä nuoren rikollisuus tai rikollinen elämäntapa vaikuttivat ainakin vähän joka viidennen nuoren kohdalla, niiden vaikutus oli suuri noin 10 % nuorista. Lapsen tai nuoren seksuaalinen käyttäytyminen oli vaikutukseltaan vähintään vähäinen noin 15 % sijoituksen taustalla.

3.2 Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelma

Lastensuojelulain §26 mukaisesti lapselle läheisten henkilöiden ja hänen huoltajiensa kanssa tehdään asiakassuunnitelma, johon kirjataan lapsen ja hänen perheensä tuen tarve sekä palvelut ja tukitoimet, joilla pyritään pääsemään asetettuihin tavoitteisiin lapsen kasvuolosuhteiden parantamiseksi. Lisäksi määritellään aikaraja, johon mennessä tavoitteisiin tulisi päästä. Sijaishuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelmassa on kirjattuna lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet. (L13.4.2007/417.)

Lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi, miten lapsi pitää yhteyttä läheisiinsä ja miten se mahdollistetaan. Suunnitelmassa on myös huomioitava, lapsen etua ajatellen, miten voidaan tukea perheen jälleenyhdistämistavoitetta. Asiakassuunnitelmaan on mahdollista kirjata lapsen huoltajien kasvatuskyyyn liittyviä asioita sekä heidän kanssaan voidaan määritellä heidän tarvitsemansa tukipalvelut, esimerkiksi mielenterveyspalvelut. Tällöin huoltajalle laaditaan oma asiakassuunnitelma lapsen sosiaalityöntekijän ja järjestävän viranomaistahon toimesta. (Räty 2010, 239.)

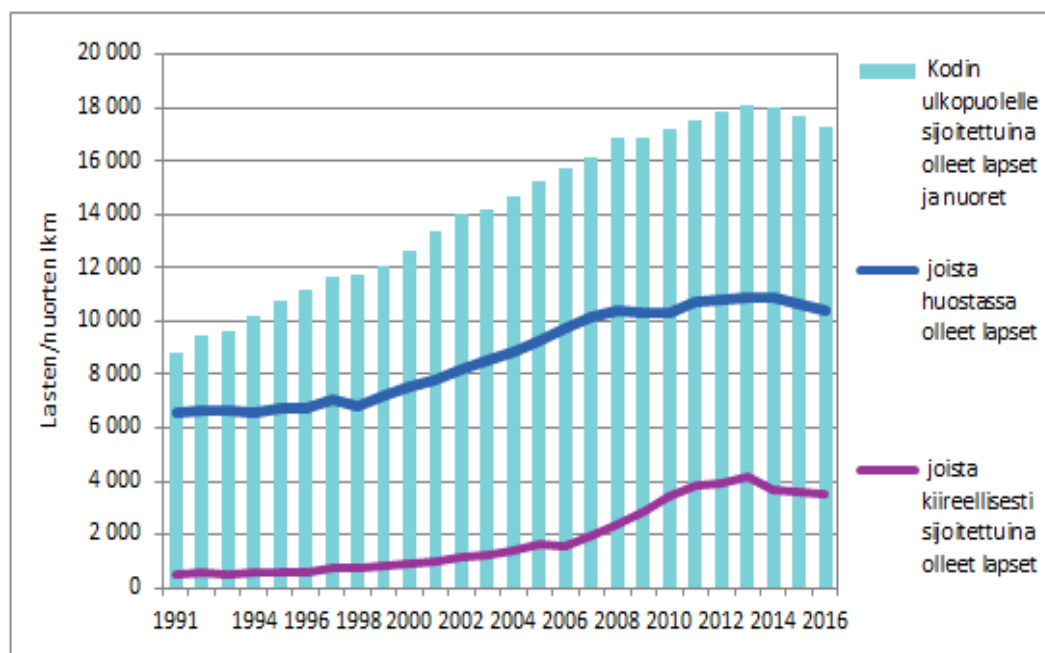
3.3 Hoito- ja kasvatussuunnitelma

Sijaishuollon asiakkaana oleva lapsi saa asiakassuunnitelman lisäksi hoito- ja kasvatussuunnitelman. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tehdään sekä avohuollon tukitoimin että huostaanotettuna sijoitetuille lapsille, ja siinä määritellään käytännön keinot, millä tavoin asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja toimet saavutetaan. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa huomioidaan tarkemmin lapsen sijaishuollossa tarvitseman hoidon ja huollon tarve sillä perusteella, mitä asiakassuunnitelmassa on asetettu sijaishuollon tavoitteiksi. Sijaishuoltopaikan tekemä hoito- ja kasvatussuunnitelma annetaan tiedoksi myös lapsen sosiaalityöntekijälle ja lapsen huoltajille. (Räty 2010, 241.)

3.4 Sijaishuolto

Lastensuojelullisena toimenpiteenä lapsen tai nuoren täysipainoisen kehityksen turvaamiseksi voidaan päätyä sijoittamaan hänet asumaan kodin ulkopuolelle. Sijaishuolto voi onnistuessaan auttaa nuorta kiinnittymään yhteiskuntaan ja ehkäisemään nuoren syrjäytymistä.

Vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta voidaan antaa kodin ulkopuoliselle taholle silloin, kun kyseessä on huostaanotettu tai kiireellisesti sijoitettu lapsi, tai lapsen asian ollessa vielä käsittelyssä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Sijaishuolto pyrkii varmistamaan lapsen tarpeet ja toiveet huomioidun kehityksen ja hyvinvoinnin, ja näin tukemaan lapsen tarvitsemaa turvallista elinympäristöä. Lapsen sosiaalityöntekijä valitsee ja valmistelee sijaishuoltopaikan ottaen huomioon yksilöllisesti lapsen tarvitseman tuen ja ohjauksen. Päätöksenteko sijaishuoltopaikkaan sijoittamisesta kuuluu useimmiten kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Lapsi voidaan sijoittaa hänen tarpeensa mukaisesti joko lastensuojeluyksikköön, sijaisperheeseen, ammatilliseen perhekotiin tai muualle hoitoon, kuten läheisen henkilön kotiin (THL 2018 b.). Sijaishuollossa oli vuonna 2016 reilu 17 000 lasta ja nuorta (ks. kuvio 5).

Kuvio 5. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä tilasto kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määristä vuodesta 1991 vuoteen 2016 (THL 2016 i, 1).

Sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kokonaismäärä on kasvanut tasaisesti noin vuoteen 2013 saakka, jonka jälkeen määrät ovat olleet laskusuunnassa. Luku on noin 1 % koko maamme 0–17 -vuotiaista lapsista ja nuorista. (THL 2016 i, 1.)

3.4.1 Sijaishuollon tehtävät

Sijoitetun nuoren huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä, jotta heillä säilyy tieto nuoren arjen tapahtumista. Lastensuojelun avulla huolehditaan myös nuoren oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumisesta sekä ohjataan nuorta oikeisiin toimintatapoihin arjen hallinnassa. (Kemppinen 2000, 105.)

Sijaishuollon tehtäviin kuuluvat toisin sanoen perusasioiden kuntoon saattaminen ja niiden ylläpitäminen, esimerkiksi huolehditaan riittävästä levosta, säännöllisistä ruokailuajoista, mahdollisesta lääkkeidenotosta, kouluvelvoitteiden suorittamisesta, asuintilojen ja nuorten hygieniasta, mahdollisuudesta päästä harrastamaan

sekä sosiaalisuudesta viettämällä aikaa sekä ryhmässä että nuoren kanssa kahden kesken keskustellen.

Sijaishuollon tavoitteena on tukea mahdollisuuksien mukaan lapsen ja hänen perheensä suhdetta silmällä pitäen perheen jälleenyhdistämistavoitetta. Jälleenyhdistäminen ei saa tapahtua lapsen hyvinvoinnin kustannuksella eli lapsen hyvinvoinnista on oltava varmuus hänen kotioloissaan.

3.4.2 Sijaishuollon päättyminen

Sijaishuolto päättyy huostassapidon päättyessä viimeistään lapsen tullessa 18-vuotiaaksi tai aiemmin, jos huostaanottoon johtaneet syyt ovat poistuneet ja on lapsen edun mukaista purkaa huostaanotto (THL 2018 g). Lapsen sosiaalityöntekijän vastuulla on varmistaa huostassapidon voimassaolon edellytykset, kun tulee ilmi seikkoja huostassapidon purkamisen puolesta, lapsi tai hänen huoltajansa hakee huostassapidon purkua sekä tarkistettaessa asiakassuunnitelmaa (Räty 2010, 369).

Sijaishuollon aikana ja sitä järjestettäessä täytyy ottaa huomioon lapsen etua ajatellen perheen jälleenyhdistämisen tavoite sekä muut Lastensuojelulain §4 mukaiset seikat (L13.4.2007/417). Sijaishuollon purkamista käsiteltäessä kiinnitetään huomio myös sijaishuollon kestoon, lapsen ja hänen huoltajiensa vuorovaikutukseen, lapsen ja hänen sijaishuoltopaikassaan syntyneeseen kiintymyssuhteeseen sekä lapsen omaan mielipiteeseen (Räty 2010, 369).

4 HYVINVOINNIN TEKIJÖITÄ

Sijaishuollossa huolehditaan paitsi lapsen perustarpeista, arjen säännöllisyydestä ja turvallisuudesta, myös pyritään tukemaan lapsen henkistä hyvinvointia, itsenäisyyttä, osallisuutta ja myönteisiä käyttäytymismalleja sekä ylläpitämään suhteita huoltajiin ja muihin läheisiin.

4.1 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteoria on John Bowlbyn kehittämä teoria siitä, kuinka lapsi oppii hoitajansa vaikutuksella käsittelemään esimerkiksi omia tunteitaan, tarpeitaan ja pelkojaan sekä kohtaamaan muita ihmisiä ja vaaratilanteita. Kiintymyssuhde muokkautuu vauvaiästä alkaen vauvan ja hänen huoltajansa välisen vuorovaikutuksen pohjalta. Kiintymyssuhde muovautuu ensimmäisten elinvuosien aikana, ja luo pohjan lapsen kehitykselle. Kiintymyssuhteita on Bowlbyn mukaan neljä: turvallinen (luottavainen), välttelevä, turvaton (ristiriitainen) ja hajaantunut (kaoottinen). Vanhempien ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta yhdessä perheen kanssa punnitsemalla voidaan löytää vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutuksen haasteita (Tapio, Seppänen, Hyppönen, Janhunen, Prusila, Salo, Toivanen & Vilén 2010, 102).

Bowlbyn (1969, 236–237) havaintojen mukaan äidin ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen ja läheisyyden tulkitsemiseksi on tarkkailtava heidän toimintaansa neljässä eri kategoriassa: lapsen kiintymyskäyttäytymistä, lapsen tutkivaa käyttäytymistä ja leikkiä, äidin hoivaavaa käyttäytymistä sekä äidin muuta kuin hoivaavaa käyttäytymistä. Jokaisen käyttäytymisalueen esilletuloon vaikuttaa muiden osa-alueiden poissa- tai läsnäolo, koska eri alueet joko tuovat esiin tai vastaavasti rajoittavat toisiaan. (Bowlby 1969, 237.)

Lapsen varhaiset kokemukset kannustavasta ja auttavasta äidistä, sekä myöhemmin isästä, kehittävät Bowlbyn (1969, 378) tutkimusten mukaan lapsen itsetuntoa ja auttavat häntä luottamaan muihin ihmisiin. Tästä tulee myönteinen perusta lapsen myöhemmille ihmissuhteille. Lapsen pätevyudentunteeseen vaikuttaa myös hänelle annetut mahdollisuudet tutkia ja tutustua ympäristöön. Perhe-elämän tarjoamat ko-

kemukset ihmissuhteista vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen, varhaisiin ajatusmallihin ja tunteisiin. Lisäksi nämä kokemukset muovaavat lapsen käyttäytymistä. Niiden ollessa myönteisiä lapsi oppii toimimaan maltillisesti ja harkitusti välittämättä ympäröivistä olosuhteista, vaikka olosuhteet olisivat haitallisia. Lapsen persoonallisuuden kehitys tulee myöhemmin hänen elämässään ohjaamaan lapsen toimintaa hänen kohdatessaan epäsuotuisia ja haitallisia tilanteita. Näistä tärkeimpiä ovat lapset kokemukset hylkäämisestä, erosta ja menetyksistä. (Bowlby 1969, 378.)

4.1.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Oikeanlainen, turvallinen kiintymyssuhde luo lapselle toimintamalleja ja antaa luottavaisen tunteen selviytyä tulevaisuudessa eteen tulevista haasteista. (THL 2015 e.) Tavoitteena on saada lapselle turvallinen eli luottavainen kiintymyssuhde, joka syntyy huoltajan oikeanlaisesta ja oikea-aikaisesta reagoinnista lapsen fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin, eli esimerkiksi lapsen nälkä, perushoito, läheisyyden tai avun tarve tyydyttämällä. Näillä turvallisilla kokemuksilla lapselle muodostuu käsitys itsestään ja muusta maailmasta sekä perusturvallisuuden tunne tulevaisuutta ajatellen. Lapselle tulee hyväksyty olo ja hän oppii käsittelemään paitsi positiivisia, myös negatiivisia tunteitaan. Lapsi osaa pyytää apua tuntematta huonommuutta sen takia ja hän voi luottaa avun saamiseen. Hän oppii myös, että elämään kuuluvat myös ikävämmätkin tunteet, kuten viha ja suru, eikä niiden kokeminen tee häntä huonommaksi, vaan niistä selvitään. (Tapio ym. 2010, 102.)

4.1.2 Välttelevä kiintymyssuhde

Jos lapsi kasvaa välttelevässä kiintymyssuhteessa, jolloin huoltaja sivuuttaa lapsen tarvitseman avun tai lapsen kokemat tunteet, jää lapselta oppimatta omien tunteidensa huomioiminen ja niiden käsitteleminen. Lapsi alkaa välttelemään negatiivisia tunteitaan, eikä silloin opi niiden hallitsemista ja niistä selviytymistä, kun ne jossain vaiheessa tulevat hallitsemattomasti hänen käsiteltäväkseen. Helpposta lapsesta saattaa muuttua sääntöjä protestoiva ja kiukutteleva lapsi. Siihen asti lapsi on saattanut käyttäytyä juuri niin kuten hän on oppinut, että huoltaja toivoo. Lapsi on oppinut olemaan mahdollisimman helppo eikä vaivaa huoltajaa tarpeillaan, koska hän on todennut sen olevan hyödytöntä. (Tapio ym. 2010, 106.)

4.1.3 Ristiriitainen eli turvaton kiintymyssuhde

Tapio ym. (2010, 106) mukaan huoltajan vastineen lapsen huomionhakuun ollessa ennustamaton ja vaihteleva, puhutaan ristiriitaisesta eli turvattomasta kiintymyssuhteesta. Tällainen kiintymyssuhde voi johtua vanhemman kyvyttömyydestä olla lapsen kanssa tai vanhemman omista normaalielämää vaikeuttavista tapahtumista, päihderiippuvuudesta tai sairaudesta. Lapselle aikuisen muuttuva reagointi antaa epäselvää signaalia, miten lapsen käyttäytyminen kulloinkin vaikuttaa aikuisen toimintaan. Lapsi saa opin, että vain ylireagoimalla vaatien tai liioitellen omia tunteitaan voi saada toivomansa vasteen huoltajalta. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa kasvaneelle lapselle ei kehity normaali itsetunto, vaan hän tarvitsee muiden ihmisten vahvistusta välttääkseen arvottomuuden tunteen ja hän saattaa myöhemmin haakeutua epäterveisiin parisuhteisiin. (Tapio ym. 2010, 106.)

4.1.4 Kaottinen eli hajaantunut kiintymyssuhde

Tapio ym. (2010, 108) mukaan kaottinen eli hajaantunut kiintymyssuhde syntyy huoltajien ennustamattoman käyttäytymisen johdosta, usein ollessa yhdistettynä lapsesta huolehtimatta jättämiseen sekä lapsen fyysiseen ja psyykkiseen kaltoinkohteluun. Koska lapselle kehittyy oppi, että tunteiden ja tarpeiden esilletulo saattaa johtaa kaltoinkohteluun, hän vetäytyy kuoreensa yksin. Lapsi ei opi kommunikointiin muiden ihmisten kanssa, vaan saattaa alkaa manipuloida ja käyttäytyä epäjohdonmukaisesti. Lapselle ei kehity luottamusta omaan järkeensä eikä tunteisiinsa. Lapsen olo on turvaton ja hän voi etsiä läheisyyttä tuntemattomiltakin ihmisiltä. Tällaisessa hajaantuneessa kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi tarvitsee terapiaa eheytyäkseen ja ollakseen kykenevä hyväksymään oman itsensä lisäksi muut ihmiset. (Tapio ym. 2010, 109.)

4.2 Omaohjaaja

Omaohjaajalla (omahoitajalla) eli nuoren henkilökohtaisella hoitajalla on merkittävä rooli nuoren arjen sujumisessa. Sinkkonen & Tervonen-Arnkil (2015, 241) mukaan omahoitajan roolina on pitää sijoituspaikan osalta yhteyttä nuoren kotiin ja

huolehtia nuoren käytännön asioista. Omaohjaaja tuntee nuoren historian merkittävimmät tapahtumat sekä hänelle tehdyt somaattiset ja psykologiset tutkimukset. Nuoren tietoisuus siitä, että tietty aikuinen on huolehtimassa nuoren asioista, vaikuttaa myönteisesti hänen psyykkiseen hyvinvointiinsa. (Sinkkonen ym. 2015, 241.)

Nuori voi kokea turvallisuudentunnetta ja motivaatiota työskennellä tilanteensa parantamiseksi, kun hänellä on joku aikuinen, joka tietää hänen taustoistaan ja hoidettavista velvollisuuksistaan. Myös tietoisuus siitä, että joku huolehtii nuoren oikeuksista sekä on tarvittaessa tukena ja apuna, että nuoren henkilökohtaiset tärkeät asiat tulee hoidettua, tuo nuorelle toivoa ja motivoi häntä. Omaha-ohjaaja, tai joku muu aikuinen, johon nuorelle muodostuu luottamussuhde, voi auttaa nuorta myös avautumaan tilanteestaan ja tuntemuksistaan, ja näin nuorelle tulee suurempi mahdollisuus saada ja pystyä vastaanottamaan henkistä tukea sijaishuollon aikana.

4.3 Myönteisen käyttäytymisen tukeminen

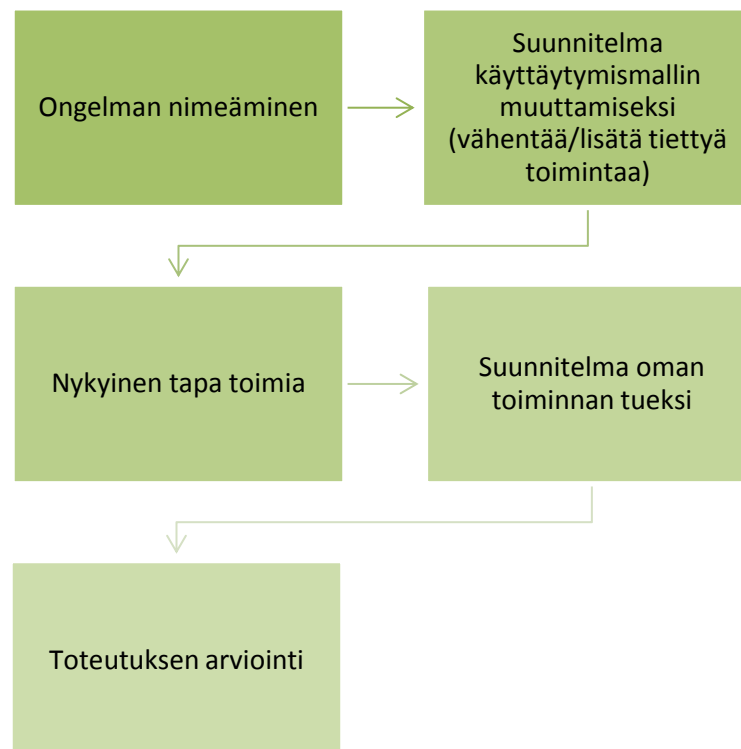
Huostaanottopäätöksen taustalla voi löytyä tekijöitä, jotka liittyvät nuoren omaan, vahingolliseen käyttäytymiseen (kuvio 4). Brammer (1985, 124–125) toteaa käyttäytymisemme olevan ulkoisten ympäristötekijöiden ja sisäisten perinnöllisten tekijöiden sekoitus. Tapamme reagoida ärsykkeisiin ovat seurausta näkemistämme käyttäytymismalleista ja tietynlaisen käyttäytymisen palkitsevuudesta. Käyttäytymisemme ei riipu pelkästään ympäristön vaikutuksesta, vaan siihen vaikuttaa myös jossain määrin oma ajatustoimintamme. Sosiaalinen oppiminen on tulosta varhaisen käyttäytymismalliemme ja yhteiskunnan ohjauksen yhteisvaikutuksesta. Ongelmaratkaisun avuksi Brammer on listannut kymmenen kohdan listan ongelman toteutamisesta sen ratkaisemiseksi:

1. Osallista autettava.
2. Määrittele ongelma ja tavoitteet.
3. Tutki vaihtoehtoja.
4. Hanki mahdollista lisätietoa.
5. Selvitä vaihtoehtojen vaikuttavuus.
6. Määritä hyödyt.

7. Varmista tavoitteet, vaihtoehdot, riskit ja seuraukset.
8. Tee päätös vaihtoehtojen välillä ja suunnittele toteutus.
9. Tee väliarvioita ja loppuarvio.
10. Yleistä muihin samanlaisiin tilanteisiin.

Kun ihmisen käyttäytymismallia halutaan muuttaa ja sen lisäksi ihminen itse on motivoitunut muutokseen, on Brammer (1985, 125) jakanut tämän muutoksen viiteen vaiheeseen:

- huolellinen paneutuminen autettavan ongelmalliseen käyttäytymiseen ja tilanteisiin, joissa ongelma esiintyy
- uuden käyttäytymismallin tavoitteista sopiminen
- tapojen muutos -menetelmän (ks. kuvio 6) käyttäminen, mutta myös muita apukeinoja tarvittaessa hyväksikäyttäen
- saavutettujen tulosten vertaaminen asetettuihin tavoitteisiin
- palautteen antaminen prosessin kehittämiseksi

Kuvio 6. Brammerin (1985, 126) tapojen muuttamisen menetelmästä tehty kuvio.

Menetelmän avulla on tarkoitus tunnistaa ensin ongelma ja nimetä se. Esimerkkinä lintaaminen koulusta. Käyttäytymismallin muutossuunnitelmaan voi laittaa vältettäväksi käyttäytymiseksi puhelinten ja pelikonsolien käytön vähentäminen ja ulkoilun tai liikunnan lisääminen. Nykyiseen toimintatapaan esimerkiksi pelien pelaaminen klo 01.00 asti ja nukkuminen klo 12.00 saakka. Suunnitelmaksi oman toiminnan tueksi voidaan kirjata esimerkiksi ulkoilua joka päivä vähintään yksi tunti, puhelimet ja pelit pois viimeistään klo 18.00, säännölliset ruokailuajat sekä nukkumaan klo 22.00. Toteutuksen arviointiin merkitään, onko käyttäytyminen muuttunut toivotunlaiseen suuntaan.

4.4 Osallisuus

Lastensuojelussa on huomioitava lapsen mielipide ja toive, kun tehdään lastensuojelutarpeen arviota ja päätöksiä sekä myös niitä toteutettaessa. Toiminnan täytyy olla myös avointa, eli lapsella on oikeus ja mahdollisuus saada tietoa itseään koskevasta lastensuojeluasiasta. (L 13.4.2007/417 §5.) Kuten Rätty (2010, 18) viittaa Perustuslain §6, lapsen kehitystaso huomioiden hänelle täytyy antaa mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsella on oltava mahdollisuus tulla kuulluksi joko suoraan itse tai edustajansa välityksellä.

Rätty (2010, 18) viittaa myös Sosiaalihuollon asiakaslain §5, jonka mukaisesti asiakkaalle on kerrottava häntä koskevat oikeudet ja velvollisuudet sekä erilaiset toimintavaihtoehdot hänen tilanteessaan ja näiden vaihtoehtojen vaikutukset. Lisäksi sosiaalihuollon tulee kertoa asiakkaalle kaikki muutkin seikat, joilla on häneen vaikutusta kyseisen asian tiimoilta. Lapsen ikä, kehitystaso, tausta yms. seikat huomioiden hänelle täytyy selvittää, minkä asian selvittämiseksi häneltä pyydetään mielipidettä, kertoen hänelle muutkin vaihtoehdot kuin vain viranomaisten mielestä parhaat vaihtoehdot. Asiat täytyy esittää ymmärrettävästi sekä kertoa myös eri päätösten tuomat vaikutukset. (Rätty 2010, 18.)

Myös arjessa koettu osallisuuden tunne ja oman vaikuttamisen mahdollisuus on seikka, jonka nuoret itse kokevat tärkeäksi. Lastensuojelun keskusliiton sekä muiden yhteistyötahojen järjestämällä Nuoren päivillä syyskuussa 2018 on haastateltu

nuoria, joilla on tai on ollut kokemusta lastensuojeluasiakkuudesta. Hippón (2018) kokoamassa artikkelissa nuoret määrittivät osallisuuden esimerkiksi:

se on tunne ja toisaalta myös tieto siitä, että saa vaikuttaa omaan elämäänsä, ja saa tuoda mielipiteensä ilmi ja joku myös reagoi niihin.

4.5 Jälkihuolto

Lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417) velvoittaa kunnan tukemaan nuoren sijaishuollon päättymisen jälkeistä itsenäistymisaikaa kunkin nuoren tilanne ja tarpeet huomioiden. Jälkihuollon tuen piiriin kuuluvat tarvittaessa myös nuoren huoltaja tai muu nuoren huolenpidosta vastaava henkilö. Kunta voi tarjota jälkihuoltopalvelua tarvittaessa myös muille lastensuojelun piirissä oleville nuorille. Nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on, että kullekin sijaishuoltoaikansa päättävän nuoren tukemiseksi tehdään jälkihuoltosuunnitelma, jonka tarkoitus on auttaa nuorta pärjäämään itsenäisesti, tarjoamalla kunkin nuoren tarvitsemää tukea kohti elämänhallintaa. Erityisesti jos nuoren hyvinvoinnin esteenä on taloudellinen pärjäämättömyys, asunnon puuttuminen tai heikot asuinolot, on näiden epäkohtien korjaaminen jälkihuollon puitteissa saatettava kuntoon mahdollisimman pian. Jälkihuoltosuunnitelma tehdään yhteistyössä nuoren ja hänen huoltajiensa kanssa, heidän toiveet ja tuen tarve huomioiden tapauskohtaisesti. Jälkihuollon puitteissa nuoren itsenäistymistä on mahdollisuus tukea taloudellisen tuen lisäksi esimerkiksi ole-malla tukena tulevaisuuden suunnitelmien teossa, opastamalla toimimaan arkielämän velvollisuuksien ja oikeuksien suhteen, neuvomalla ja ohjaamalla yhteiskunnan tarjoamien palveluiden piiriin ja mahdollistamalla nuoren harrastaminen. (THL 2017 f.)

Nuorelle jälkihuoltopalvelun vastaanottaminen on vapaaehtoista. Vaikka hän aluksi kieltäytyisi tarjotusta jälkihuollosta, hänellä on oikeus pyytää sitä jälkeempään. Myös mikäli sosiaalityöntekijän näkemys on, ettei nuori tarvitse jälkihuoltoa, täytyy hänen antaa päätöksensä kirjallisena niin, että päätöksestä on mahdollisuus valittaa. Nuoren oikeus saada jälkihuoltoa kestää 21-vuotiaaksi saakka tai kunnes nuoren lastensuojelun asiakkuudesta sijaishuollon päättymisen jälkeen on kulunut viisi

vuotta. Myöskään jälkihuollon päättymisen jälkeen ei ole tarkoitus jättää nuorta selviämään yksin, hänet on ohjattava hakemaan tarvitsemaansa tukea ja apua muista yhteiskunnan tarjoamista palveluverkostoista. (THL 2017 f.)

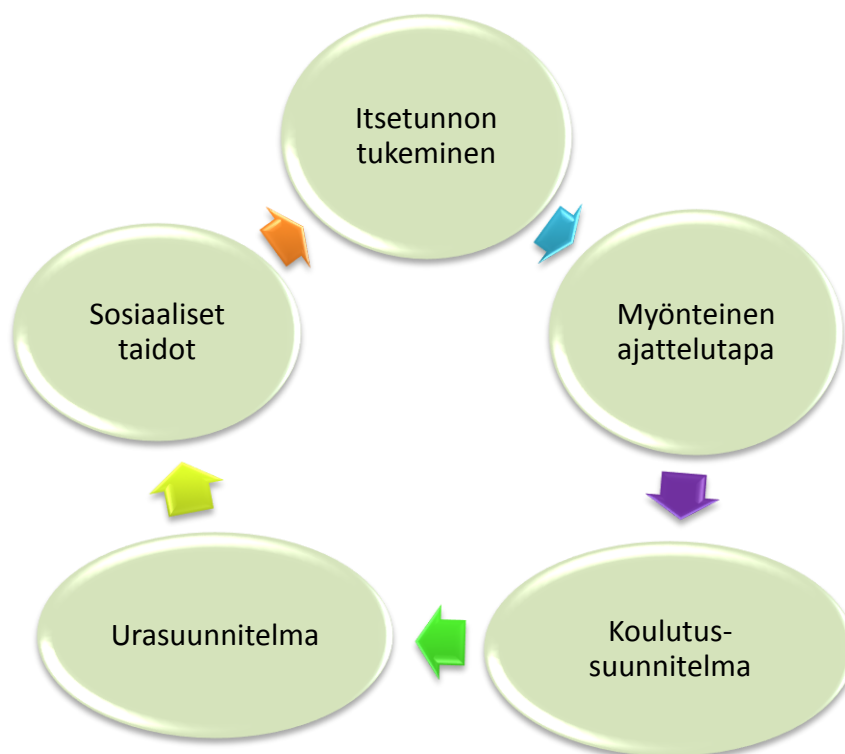
4.6 Syrjäytymisen ehkäisy

Käsite syrjäytyminen on puutteita ihmisen hyvinvoinnissa ja sosiaalisessa osallisuudessa. Syrjäytyminen tarkoittaa häiriötä yhteiskunnallisissa toiminnoissa, jolloin yhteen henkilöön kohdistuu yhtäaikaisesti vähintään kolme hyvinvointiin liittyvää rasitetta. Synonyymeja syrjäytymiselle ovat esimerkiksi huono-osaisuus, marginalisaatio ja suhteellinen deprivatio. (Seppälä 2012, 4, 6.)

THL:n mukaan hyvinvointiin liittyviä rasitteita ovat esimerkiksi terveyteen ja taloudelliseen pärjäämiseen liittyvät ongelmat, yksinäisyys, kouluttamattomuus ja työttömyys. Nuoret itse nostavat ystävien puutteen suurimmaksi tekijäksi syrjäytymiselle. Pelkästään hyvinvointiin liittyviä tekijöitä tilastoista tarkasteltaessa ei voida sanoa, kuinka moni on syrjäytynyt, mutta tällaisia riskitekijöitä on arvioitu olevan korkeimmillaan jopa sadallatuhannella nuorella. (THL 2018 c.)

Syrjäytyminen ei ole yksilölle itselleen, hänen läheisilleen eikä yhteiskunnalle mitätön ongelma, vaan jatkuessaan aiheuttaa vahinkoa syrjäytyneen nuoren elämän eri osa-alueilla sekä hänen mahdollisuuksiinsa pärjätä itsenäisesti. Lisäksi syrjäytynyt nuori tarvitsee tuekseen sosiaalipalveluja runsaammin kuin ei-syrjäytynyt nuori. Stein (2006, 423) mukaan sijaishuoltoajan jälkeinen itsenäistymisvaihe on riskitekijä nuoren elämässä. Tällaisessa tilanteessa olevat nuoret ovat läntisten yhteiskuntien syrjäytyneimpien joukossa (Reinikainen 2009, 93).

Vaikka nuoren elämässä vaikuttaisikin huono-osaisuuden riskitekijöitä, on syrjäytymiseltä suojaavilla tekijöillä kuitenkin mahdollisuus estää niiden vaikutus. Suojaavia, positiivisia tekijöitä ovat esimerkiksi harrastusmahdollisuus, terveet ihmissuhteet, tilanteeseen reagoiminen mahdollisimman varhain ja itseluottamus. (THL 2016 a.) Myös Nurmi (2011) nostaa tiettyjä suojaavia tekijöitä syrjäytymistä vastaan (Lehtonen & Kallunki 2013, 140), esimerkiksi ura- tai koulutus suunnitelman, kuten heidän havainnoistaan tätä tehtävää varten tehty malli (ks. kuvio 7) osoittaa.

Kuvio 7. Syrjäytymistä ehkäisevät tekijät (Lehtonen & Kallunki 2013, 140).

Kuvio 7 osoittaa eri osa-alueita, joihin panostaminen auttaa nuorta kiinnittymään osaksi yhteiskuntaa. Näitä ovat itsetunnon ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen, positiivisuuteen ohjaaminen sekä ura- tai koulutussuunnitelman tekeminen. Usko tulevaisuuteen, luottamus omaan pärjäämiseen ja siihen, että apua saa tarvittaessa, kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa sekä jokin tavoite lähitulevaisuuteen edesauttavat sosiaalisuutta sekä edistävät henkistä ja fyysistä hyvinvointia.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimuskysymyksiä laadittaessa pyrittiin saamaan mahdollisimman kattavasti tietoa, millaiset asiat sijaishuollossa ovat kyselyyn vastaajien käsityksen mukaan tuoneet hyötyä tai haittaa sijaishuollon aikana ja sen jälkeen. Tutkimuskysymykset mukailevat tekijän mielenkiintoa saada mahdollisimman laajaa ymmärrystä, miten sijaishuollossa olleet aikuiset kokevat sijaishuoltoaikansa vaikutuksen. Tutkimuskysymykset lähetettiin Asumiskoti Purossa nuoruudessaan asuneille nuorille. Puro on Pohjanmaan alueella toimiva nuorisopsykiatrinen asumisyksikkö, joka tuottaa sijaishuoltoa 8–18 -vuotiaille nuorille ja jälkihuoltoa 21-vuotiaaksi asti.

5.1 Menetelmä ja eettisyys

Tutkimus suoritetaan laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Kysymykset ovat monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä, ja saatuja vastauksia analysoidaan aineistolähtöisellä, mutta teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä. Tuomi & Sarajärvi (2002, 105) mukaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla voidaan tutkimuksella saatua tietoa käyttää jonkin ilmiön kuvaamiseen osoittamalla eroja ja samankaltaisuuksia saadusta aineistosta. Tuloksia voidaan kytkeä ilmiön kokonaisuuteen ja muihin saman aihepiirin tutkimuksiin. Teoriasidonnaisessa tutkimuksessa saatuja vastauksia liitetään osittain teoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99). Avoimet kysymykset ovat mukana siksi, että niiden avulla vastaajilla on mahdollisuus tuoda ilmi seikkoja, joita ei tässä kyselyssä ole kysytty, mutta jotka ovat heidän mielestään tärkeitä.

Tutkimuksessa käytettävät kysymykset (Liite 1.) lähetettiin sähköisesti Vaasan ammattikorkeakoulun E-lomake-sovellusta käyttäen asumiskoti Puron yhteyshenkilön kautta entisistä Puron asiakkaista koostuvan Facebook-ryhmän ylläpitäjälle, joka toimittaa kyselyn vastaajille eli Asumiskoti Purossa aiemmin sijoitettuin olleille henkilöille. Tällä tavoin linkki on vain valitun osanottajaryhmän käytössä, jolloin voidaan varmistaa, että vastaajat ovat halutusta kohderyhmästä. Tutkimuksen eettisyys varmistetaan turvaamalla vastaajien henkilöllisyys koko tutkimuksen aikana, myös kyselyaineistoa lähetettäessä ja sitä purettaessa. Tutkimusetiikan sääntöjen mukaisesti on tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys turvattava ja aineistoa

on pyrittävä julkistamaan tarkasti ja totuudenmukaisesti (Kylmä, Pietilä & Vehviläinen-Julkunen 2002, 70–73). Valitsin sähköisen kommunikoinnin yhteyshenkilön välityksellä varmistaakseni, ettei kyselyyn vastaajien henkilöllisyys tule missään vaiheessa ilmi eivätkä henkilö- ja tutkimustiedot vaarannu. Kyselyyn osallistujien henkilötietoja ei myöskään missään vaiheessa kysytä. Kyselyyn vastaavat täysi-ikäiset nuoret aikuiset vapaaehtoisesti.

Lapsuudessaan tai nuoruudessaan sijoitettuina olleita henkilöitä ja heidän yhteystietojaan ei ole mahdollista saada rekistereistä, joiden valmis ryhmä toimii tässä tilanteessa parhaiten. Tutkimusaineiston lukee tutkimuksen tekijän lisäksi ohjaaja ja aineisto tuhotaan vastausten analysoinnin jälkeen, eikä vastaajien henkilöllisyystiedot vaarannu missään vaiheessa kyselyä.

5.2 Validiteetti

Tähän laadulliseen tutkimukseen osallistui kolme henkilöä toivotun noin 20 henkilön sijaan. Tutkimuksella ei saatu kovinkaan kattavaa vastausmateriaalia esitettyihin kysymyksiin. Osanottajilla oli mahdollisuus antaa myös vapaamuotoisia vastauksia, joten se varmistaa osaltaan, että heillä on mahdollisuus tuoda esille myös sellaisia näkökulmia ja mielipiteitä, joita ei ole varsinaisesti kysytty. Pyrin tuomaan esille tietoa sijaishuollon merkityksestä ja sen tuomista positiivisista vaikutuksista nuoren elämässä hänen itsensä silmin aikuisena. Vaikka laadullinen tutkimus ei pysyisikään kokonaisvaltaisesti antamaan tietoa tutkimuksen aiheesta, voi se kuitenkin antaa tietoa ja nostaa esiin joitain ilmiöitä tutkimuskohteesta (Eskola & Suoranta 2000, 219–222).

6 AINEISTON ANALYYSI

Toivoin kyselyllä saavani mielipiteitä sijaishuoltotaustaisilta, oman itsenäisyytensä saavuttaneilta henkilöiltä, kuinka he nyt aikuisina kokevat sijaishuollon tukeneen heitä kohti elämänhallintaa, ja millaisen vaikutuksen sijaishuoltoaika on jättänyt heihin. Avoimia kysymyksiä aseteltiin niin, että vastauksissa mietittäisiin asioiden positiivisia ja negatiivisia puolia. Kysely lähetettiin noin 20 henkilölle, vastauksia saatiin kolmelta henkilöltä.

6.1 Kokemukset asumisyksiköstä

Kyselyn ensimmäisessä osassa kysyttiin nuorten kokemuksia asumisyksiköstä. Kysymykseen asumisyksikön tilojen viihtyvyyden arvosanasta tuli kolme vastausta, yhden vastaajan mielestä tilat olivat erinomaiset, kahden mielestä asumisyksikön tilat olivat hyvät. Avoimeen kysymykseen, jossa oli mahdollisuus antaa vapaamuotoinen vastaus, saatiin yksi vastaus. Tässä vastauksessa nuori on kokenut viihtyvyyttä edistävänä asiana yksiköllä olleen biljardipöydän, pingispöydän ja Play Station-pelikonsolin.

Asumisyksikön tilojen toimivuus ja virikkeet lisäävät viihtyvyyttä, ja voivat omalta osaltaan lisätä nuorten henkistä ja fyysistä hyvinvointia esteettisillä ja toiminnallisilla ominaisuuksilla.

6.2 Muiden asumisyksikön nuorten vaikutukset

Kysymykseen, miten entiset asumisyksikön nuoret kokevat muiden yksikön nuorten vaikuttaneen itseensä, saatiin kolme vastausta. Vastaajilta kysyttiin myös heidän mahdollista kokemustaan siitä, miten muut nuoret ovat vaikuttaneet hyvin tai huonosti.

Hyvä. Vastaaja, joka koki muiden asumisyksikön nuorten vaikutuksen hyväksi, koska tuolloin oli ollut hyvä porukka, vaikka

vähä välillä jotaki tyhmyyksiä tuliki tehtyä.

Keskinkertainen sekä välttävä. Vastaja, jonka mielestä vaikutus oli ollut sekä keskinkertainen että välttävä, koki muiden nuorten läsnäolon auttaneen ainakin toisinaan:

Tsemppasivat, olivat seurana ja auttoivat jaksamaan.

Vastaajien mukaan toisista asumisyksikön nuorista saadut hyvät vaikutukset liittyvät ryhmän toimivuuteen. Muista nuorista saa seuraa sekä kannustusta, ja yhdessä-olo torjuu yksinäisyyden tunnetta.

Välttävä. Vastaja, jonka kokemuksen mukaan muiden nuorten vaikutus oli välttävä, oli kokenut alkuaikoina fyysistä väkivaltaa ja omaisuutensa varastamista.

Kahdessa vastauksessa kielteisiä kokemuksia muista nuorista toivat ”valtataistelut” nuorten välillä.

Joskus voi olla, että vähä kiukutti, kun oli nii paljon naisia ja ne koitti pompottaa sekä

Muutamassa vaiheessa koin olevani hieman kiusattu, kun en hyppi-nyt vanhempien nuorten pillin mukaan.

Välienselvittely nuorten kesken voi Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2018) mukaan olla harmitonta ja nuoruuteen kuuluvaa, kun se on lyhytkestoista eikä kohdistu yhteen henkilöön. Nuorten keskuudessa erimielisyydet voivat olla tilanteita, joissa he oppivat sietämään erilaisia tunteita ja selvittämään ristiriitoja. Tärkeää on, miten osapuolet itse kokevat tilanteen. Kun ei enää ole kyseessä pelkkä erimielisyys, vaan toinen osapuoli käyttää toistuvasti valta-asemaansa heikomman osapuolen loukkaamiseksi, henkisesti tai fyysisesti, on kyseessä kiusaamistilanne, johon on ulkopuolisten puututtava. (MLL 2018.)

6.3 Henkilökunnan toiminta

Vastaajilta kysyttiin myös heidän kokemustaan yleisesti henkilökunnan toiminnasta. Vastauksia saatiin kolmelta henkilöltä, ja henkilökunnan toiminta sai arvosanaksi *erinomainen* yhden kerran ja arvosanan *hyvä* kaksi kertaa.

Vastaajilta kysyttiin, oliko heillä sijaishuoltoaikanaan omaohjaajaa ja halutessaan heillä oli mahdollisuus antaa vapaamuotoista palautetta omaohjaajalleen. Jokainen vastaajista antoi vastauksen. Vastauksista välittyi myönteinen mielipide omaohjaajansa toiminnasta:

Oli useitakin ja kaikista pidin.

Oli oikein mukavaa, että oli. Ei paljon paremmin silti voisi nykyään mennä.

Kiitoksia paljon, kun olitte tukena.

Lastensuojelussa on nimettynä yleensä yksi tai kaksi omaohjaajaa (ks. luku 4.2), jotka perehtyvät tarkemmin kyseisen lapsen aikaisempaan elämään ja pyrkivät saamaan lapsen tilanteesta kokonaiskuvan. Omaohjaaja myös on pääasiallisesti vastuhenkilö koskien lapsen asioita, pitäen yhteyttä muihin toimijoihin, kuten sosiaalityöntekijään ja huoltajiin. Omaohjaaja myös tukee lapsen kiinnittymistä sijais-huoltolaitokseen, sekä on tukena ja apuna lapselle. (THL 2018 j.)

Bocknek´n (1986, 69) mukaan nuorille toiset saman ikäryhmän nuoret ovat vanhempia korvaava ryhmä, jonka avulla nuori voi täyttää turvallisuuden ja järjestyksen tunnetta elämässään. Toisten nuorten tarjoama vertaisryhmä kehittää myös nuoren itsenäistä ajattelua ja vastuuta. Huolimatta siitä, että murrosikäiset irtaantuvat huoltajista ja haluavat päättää asioistaan itsenäisesti, kaipaavat he kuitenkin aikuisen tarjoamaa tukea. (Bocknek 1986, 69.)

Hipp´n (2018) selvityksessä lastensuojeluasiakkuuden kokeneiden nuorten tunteuksia arjen osallisuuden vahvistamisesta, oli oleellisesti omalla mielipiteellä vai-

kuttamisen lisäksi merkitystä tuen saamisella vaikeissa asioissa ja nuoren kokemalla arvostuksella, vaikka nuori ei aina toimisikaan odotusten mukaisesti (Hipp 2018).

Avoimeen kysymykseen liittyen nuorten Purosta saamaan tukeen sekä millaista apua ja tukea he olivat jääneet kaipaamaan, saatiin kaksi vastausta. Kummankin vastaajan kokemus Purosta saatuun tukeen oli myönteinen.

Hyvää tukea sai.

Koin saavani hyvin tukea...

Muiden nuorten toiminta on jättänyt negatiivisen kuvan toiselle vastaajista.

...en tiedä olivatko hoitaja edes tietoisia hetkistäni jolloin koin itseni kiusatuksi muutaman nuoren toimesta.

Kiusaamista esiintyy eri-ikäryhmissä ihmisten kesken ja sen muodot ovat moninaiset. Se voi olla henkistä ja fyysistä, mutta myös sanallista ja eleellistä. Kiusaamista voi olla ulkopuolisen vaikea tunnistaa. Kiusatun kokemusta kiusaamisesta voi lieventää, jos hän tulee kuulluksi ja kiusaamiseen puututaan. Kiusaaja haluaa kiusatessaan käyttää valtaa kiusattavaan ja pitkään jatkuessaan kiusattu voi saada henkisiä traumoja kiusaamisesta. (Mehiläinen 2018.)

6.4 Yleisesti koetut hyödyt Puron ajalta ja sen jälkeen

Vastaajilta kysyttiin, mistä asiasta heille on ollut eniten hyötyä Puron aikana. Vastauksia saatiin kolmelta henkilöltä ja heidän kokemuksensa mukaan hyödyt liittyivät normaalin, arkisen elämään opetteluun ja oppimiseen.

Rajat, tarkka päivärytmi.

Arjen rutiinien oppimisessa.

Oppii elämään ihmisten lailla...

Päivärytmin ennustettavuus ja pysyvyys, kuten tietyt heräämisajat, ruokailuajat ja toiminnan hetket, luovat lapsille turvallisuuden tunnetta ja arkipäivien säännönmukaisuus itsessään on jo yksi kuntoutusta tukeva seikka (THL 2018 j). Sijaishuollolle on Rutter (1987) määritellyt yhdeksi tavoitteeksi parantaa lasten myönteistä minäkäsitystä ja pystyvyyden tunnetta. Tähän tavoitteeseen päästään, kun lapsi saa osakseen turvallisia ja kannustavia vuorovaikutussuhteita tai kokee onnistumisen tunteita suorittamalla tehtäviä. (Reinikainen 2009, 132.)

Seuraava kysymys koski vastaajien mielipidettä siitä, minkä asioiden he kokivat myönteisimmin vaikuttaneen heidän elämäänsä Puron jälkeen. Vastauksia saatiin kolme, joista kaksi nostivat esiin edellisen vastauksensa eli rajat ja päivärytmin sekä arjen rutiinit, jonka lisäksi pettymysten sietämisen oppiminen oli hyödyttänyt myöhempää elämää. Yhden vastaajan asumiskodin jälkeiseen elämään on vaikuttanut käytetty mahdollisuus asua Puron kirjoilla itsenäisesti omissa oloissaan, ja sen jälkeen saatu työpaikka on vienyt häntä myönteisesti elämässä eteenpäin mahdollistamalla oman kodin hankinnan.

Rutter (1987) mukaisesti myönteisen käännekohdan tuomat mahdollisuudet on yksi selviytymistä tukeva tapahtuma, johon myös sijaishuollossa tulisi pyrkiä (Reinikainen 2009, 132). Nuori on saanut vastuuta ja häneen on luotettu antamalla tukiasunto hänen käyttöönsä, lisäksi työpaikka on tuonut mahdollisuuden päättää laajemmin omasta elämästä ja on tukenut täten itsetuntoa.

6.5 Yleisesti koetut haitat Puron ajalta ja sen jälkeen

Vastaajien kokemukseen siitä, mistä asioista heille on ollut Puron aikana eniten haittaa, saatiin kolme vastausta avoimeen kysymykseen.

Eristäytyminen. Yksi vastaaja koki, että hän on eristäytynyt täysin hyvistä ystävis-tään kotona.

Muut nuoret. Yksi vastaajista ilmoitti muut nuoret suurimmaksi haitaksi Puron aikana, mutta ei tarkemmin eritelty, mikä muiden nuorien toiminta on eniten haitannut.

Ei mitään haittaa. Kolmas vastaaja koki, ettei Puron aikana ollut hänelle mistään haittaa:

Pikemminkin päinvastoin, mulla oli hyvät välit hoitajien kanssa ja sain tulla ja mennä lähes kuten itse lystäs, mutta toki iltaisin piti olla paikalla niinku muukki.

Kysyttäessä asioista, joista vastaajille on ollut haittaa Puro-ajan jälkeen, saatiin kaksi vastausta; kummankaan vastaajan mielestä mikään asia ei ole haitannut heidän myöhempää elämäänsä. Sijaishuollon tarkoituksena on antaa nuorelle turvallinen kasvuympäristö, jossa hänellä on mahdollisuus edistää omaa selviytymistään ja itsenäisyyttä sekä antaa onnistumisen ja osallisuuden tunteita elämässään (ks. 2).

6.6 Vaikuttavuus nykyiseen elämään

Entisiltä Puron asiakkailta pyydettiin myös arvioimaan asumisyksikön vaikuttavuutta heidän tämän hetkiseen elämäänsä. Arviointia pyydettiin arvosanan lisäksi ilmoittamaan esimerkein, millä tavoin asumisyksikkö vaikuttaa nykyiseen elämään. Tällä hetkellä vastaajista yksi on äitiyslomalla ja kaksi työelämässä. Vastauksia saatiin kolme:

Erinomainen. Vastaaja, jonka mukaan Puro vaikutus on ollut erinomainen, kokee tulleen henkisesti vahvemmaksi.

Hyvä. Vastaaja avasi vielä Puron vaikutuksen olleen erittäin hyvä:

Puron aikana pääsi melko mukavasti tähän elämään mukaan, ku silloin tuli oltua sellainen vähän tyhmä, kun kaikki pahuudet piti tehdä.

Nuoren itsetuntoa voi tukea osallisuuden kokeminen (ks. 4.4) ja erilaiset syrjäytymistä ehkäisevät keinot (ks. 4.6).

Välttävä. Vastaajan mielestä Puron vaikutus tämän hetkiseen elämään on ollut välttävä. Purolla ei ole vaikutusta hänen tämän hetkiseen elämäänsä.

Ikävä on joskus tiettyjä asioita ja työntekijöitä...

Kuten Reinikainen (2009, 132) siteeraa Rutteria (1987) koskien sijaishuollon päämääriä, joista yhtenä on kielteisen ketjureaktion pysäyttäminen, voi sijaishuoltoaika antaa nuorelle mahdollisuuden muuttaa elämänsä suuntaa tarjoamalla rajoja ja uuden elinympäristön, jossa haitallista käyttäytymistä pyritään vähentämään. Myös myönteinen suhde omaohjaajaan tai ohjaajaan (ks. 4.2) tukee nuoren kehitystä ja henkistä kasvua.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen vastausaste oli pieni, eikä näin odotuksen mukaisia laajoja tuloksia saatu. Vastauksista löytyy kuitenkin yhtäläisyyksiä entuudestaan tiedossaoleviin, nuoren hyvinvointia tukeviin elementteihin. Kysely ei tuonut esiin uutta tietoa, mutta vahvisti jo olemassa olevaa tietoa. Esimerkiksi sijaishuollon turvalliset rajat ja säännöt, jotka ohjaavat sijaishuollossa olevan nuoren toimintaa, katkaisevat tai ainakin lieventävät, nuoren vahingollisia toimintamalleja. Tämän on jälkikäteen koettu hyödyttäneen nuoren elämää. Myös ryhmän kuulumisen tärkeys ja muiden nuorten tuki tulivat esille seikkoina, joista vastaajat kokevat olleen apua sijaishuoltoaikanaan. Vertaistuki ja sosiaaliset suhteet antavat henkistä tukea ja osallisuuden tunnetta, ja ovat siten osaltaan kuntouttavia tekijöitä nuorten elämässä. Toisaalta muiden nuorten harjoittama väkivalta, vaikkakin olisi tapahtunut vain muutaman kerran, voi jäädä mieleen aikuisuuteen saakka ja jättää negatiivisen kuvan muiden nuorten vaikutuksesta sijaishuoltoajalle.

Aikuisen kiinnostus nuorta kohtaan, sekä aikuisen antama tuki ja opastus ovat osaltaan olennaisia tukipylväitä nuorelle. Nuoren hyvinvointia vahvistaa tieto siitä, että on edes yksi aikuinen huolehtimassa hänen asioistaan ja että tämä aikuinen on turvallinen henkilö, johon voi luottaa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka aikuiset ovat vaihtuneet, on nuorelle kuitenkin onnistuttu takaamaan tuki ja sijaishuoltoajasta on jäänyt sen suhteen positiivinen kuva.

8 POHDINTA

Sähköisesti toimitettu kysely antoi vastaajille mahdollisuuden pysyä kasvottomana, jolloin he eivät joutuneet kohtaamaan kyselyn tekijää. Se voi osaltaan madaltaa kynnystä kertoa negatiivisista asioista, vastaajien käsitykset olivat kuitenkin pääasiassa myönteisiä sijaishuoltoajan vaikutuksista elämäänsä. Vastauksia saatiin vain kolmelta henkilöltä, joten vastausprosentti jäi heikoksi. Sähköisen kyselyn ongelmallisuus on se, että sen voi helposti sivuuttaa tai sen täyttäminen voi unohtua. Jatkossa tekisin kyselyn haastatteluna kasvotusten, jolloin vastaajilla voisi olla helpompi vastata omin sanoin ja ehkä laajemmin esitettyihin kysymyksiin. Olisi myös ehkä molemminpuolinen etu, jos voisin tutustua haastateltaviin etukäteen tai jopa tuntisin heidät entuudestaan. Näin vastausprosentti voisi olla korkeampi, jolloin kyselyllä saadut tiedot saavuttaisivat suuremman totuuspohjan.

Vastaukset olivat myös kohtalaisen suppeita, välttämättä vastaajille ei ole vielä tullut tarvetta pohtia näitä kysymyksiä. Kysymysten asettelulla pyrittiin saamaan nuoret miettimään eri tahojen myönteistä ja kielteistä merkitystä, eikä kysymykset mielestäni olleet johdattelevia. Avoimet vastausvaihtoehdot antoivat vapaat kädet vastauksen sisältöön. Nuoruusaika on muutosten, kasvamisen ja kehityksen aikaa eikä tapahtumien merkitys ole välttämättä muotoutunut vielä vastaajille, eikä myöskään sijaishuollon merkitys heidän elämänsä elämänsä.

Jatkotutkimusehdotuksena tekisin kyselyn haastattelumuodossa niin, että haastattelija ja haastateltavat tuntevat entuudestaan toisensa, jolloin haastattelijan kohtaamista ei koeta ongelmallisena.

LÄHTEET

Bocknek, G. 1986. The young adult -Development After Adolescence. Boston University. New York. Gardner Press, Inc.

Bowlby, J. 1969. Attachment and loss. 1 Volume. London. Mackays of Chatham PLC.

Brammer, L.M. 1985. The helping relationship -process and skills. Englewood Cliffs. Prentice-Hall, Inc.

Eskola & Suoranta. 2006. Validiteetti. Luku 3.3.1 kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 3.10.2018. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2016. Viitattu 27.9.2018. <https://www.julkari.fi/handle/10024/130536>

Hipp, T. 2018. Viitattu 5.10.2018. Osallisuus arjessa – kuuntele lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta ja nuorta. <https://www.lskl.fi/blogi/osallisuus-arjessa-kuuntele-lastensuojelun-asiakkaana-olevaa-lastaja-nuorta/>

Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä – Suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Julkaisupu.

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Tallinna. Kannustusvalmennus P. & K. Oy.

Kylmä, Pietilä & Vehviläinen-Julkunen. 2002. Hyvä tutkimuskäytäntö. Luku 3.1.2 kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 3.10.2018. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.1.2017. [http://www.finlex.fi/fi/laki/haku/?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki&h=Hae&category\[\]=ajantasa&category\[\]=alkup&category\[\]=smur&category\[\]=kaannokset&all=on](http://www.finlex.fi/fi/laki/haku/?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki&h=Hae&category[]=ajantasa&category[]=alkup&category[]=smur&category[]=kaannokset&all=on)

Lehtonen, O. & Kallunki, V. 2013. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Artikkelijanus- verkkolehden sivulla. Viitattu 5.1.2018. <https://journal.fi/janus/article/download/50693/15399>

Mehiläinen 2018. Kiusaaminen ja henkinen väkivalta. Viitattu 24.10.2018. <https://www.mehilainen.fi/mielenterveys/kiusaaminen>

MLL 2018. Kiusaaminen. Viitattu 24.10.2018. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia. Helsinki. Yliopistopaino.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki. Edita Prima Oy.

Seppälä, U. 2012. Syrjäytymisen syyt ja seuraukset Suomessa-esitys. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Viitattu 5.1.2018. http://kiipula.asiakasdemo.emedia.fi/easydata/customers/kiipula/files/kuntoutuspalvelut/seminaari_17-02-2011/syrjaytymisen_syyt_ja_seuraukset.pdf

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

STM 2016. Suomessa lapsia ei oteta huostaan kevyin perustein – lähtökohtana lapsen etu. Viitattu 29.9.2018. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/suomessa-lapsia-ei-huostaanoteta-kevyin-perustein-lahtokohtana-lapsen-etu

Tapio, N., Seppänen, P., Hyppönen, T., Janhunen, T., Prusila, L., Salo, S., Toivanen, R. & Vilén, M. 2010. Parisuhde ja vanhemmuus. Teoksessa Kohtaamisia lapsiperheissä -Menetelmiä perhetyöhön. Kiintymyssuhdemallit perhetyössä, 102-111. Toim. Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. Helsinki. Kirjapaja.

THL 2016 a. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Viitattu 5.1.2018. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat

THL 2018 b. Sijaishuolto. Viitattu 5.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

THL 2018 c. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 10.9.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen

THL 2018 d. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Viitattu 17.9.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

THL 2015 e. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Viitattu 17.9.2018. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde>

THL 2017 f. Jälkihuolto. Viitattu 19.9.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

THL 2018 g. Sijaishuollon päätyminen. Viitattu 19.9.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-paattyminen>

THL 2018 h. Huostaanotto. Viitattu 25.9.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

THL 2017 i. Tilastoraportti. Lastensuojelu 2016. Viitattu 2.1.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017112355019>

THL 2018 j. Lastenkoti, nuorisokoti. Viitattu 1.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Tuomi & Sarajärvi. 2006. Aineisto- ja teorialähtöisyys. Luku 2.3.2. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 3.10.2018. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

LIITE 3

Hei entinen purolainen!

Opiskelen Vaasan ammattikorkeakoulussa sosionomiksi ja yhteistyössä Puro asumisyksikön kanssa haluaisimme kuulla Purossa asuneiden mielenpiirteitä toiminnan kehittämiseksi nuorten auttamiseksi. Tutkimuksen tekijät eivät kerää eivätkä tiedä vastaajien henkilöllisyyksiä.

Saadun aineiston lukee lisäksi ohjaajani Ahti Nyman ja aineisto tuhoetaan tutkimuksen jälkeen. Tulokset ovat luettavissa tammikuu 2019 alkaen osoitteessa theseus.fi, josta se löytyy nimelläni Minna Kuokkanen.

Olen kiitollinen, jos voit käyttää hetken aikaasi vastataksesi kysymyksiin.

Asteikolla:	
	= huono
	= välttävä
	= keskinkertainen
	= hyvä
	= erinomainen

Asumisyksikön viihtyvyys ja tilat?

Palautetta asumisyksikön tiloista:

Miten muut nuoret asumisyksikössä vaikuttivat Sinuun?

-Mikä oli hyvää tai huonoa?

Kokemuksesi yleisesti henkilökunnan toiminnasta?

Jos Sinulla oli omaohjaaja, terveisesi hänelle?

Miten asumisyksikkö vaikutti tämän hetkiseen elämääsi?

-Kerrotko esimerkin:

Mistä asiasta Sinulle on eniten ollut hyötyä

a) Puron aikana?

b) Puron jälkeen?

Mistä asiasta Sinulle on eniten ollut haittaa

a) Puron aikana?

b) Puron jälkeen?

Olisitko tarvinnut muuta tukea tai apua Purossa? Millaista?

Oletko tällä hetkellä:

___ töissä ___ työtön ___ opiskelija

___ sairaseläkkeellä

Nykyisin Purossa kysytään nuorten mielipiteitä seuraavanlaisella kyselyllä, saanko vastauksesi myös siihen:

PALVELUN SISÄLTÖ JA TYÖNTEKIJÄN OSAAMINEN

(asteikko: 0 = ei laisinkaan – 10 = erittäin paljon)

Kerrottiinko sinulle mitä tuki sisältää?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Osattiinko sinua tukea?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kuinka paljon tuesta oli sinulle hyötyä?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Otettiinko mielipiteesi ja toiveesi huomioon?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Mikä fiilis?

Anna vapaamuotoista palautetta!

*Kiitos vaivannäöstäsi palautteen keräämisessä ja
kaikkea hyvää tulevaisuuteesi!*